

Strasbourg, 7.10.2020

MIN-LANG (2020) 12

**ALUEELLISIA KIELIÄ TAI VÄHEMMISTÖKIELIÄ KOSKEVA EUROOPPALAINEN
PERUSKIRJA**

**Asiantuntijakomitean arvio Suomea koskevan viidennen raportin
välittömiä toimenpiteitä koskevien suositusten täytäntöönpanosta**

Johdanto

1. Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja, jäljempänä 'peruskirja', on Euroopan neuvoston sopimus, joka velvoittaa sopimusvaltioita suojelemaan ja edistämään maan perinteisiä vähemmistökieliä kaikilla julkisen elämän osa-alueilla: koulutuksessa, lainkäyttöelimissä, hallintoelimissä ja julkisissa palveluissa, tiedotusvälineissä, kulttuuritoiminnassa, talouselämässä ja yhteiskuntaelämässä sekä rajat ylittävässä liikenteessä. Suomi ratifioi peruskirjan 9. marraskuuta 1994 ja se tuli voimaan 1. maaliskuuta 1998. Sopimusta sovelletaan seuraaviin kieliin: karjala (käsitellään osassa II), romani (osa II), venäjän (osa II), inarinsaame, pohjoissaame ja koltansaame (osat II ja III), ruotsi (osat II ja III), tataari (osa II) jiddiä (osa II).

2. Asiantuntijakomitea valvoo peruskirjan täytäntöönpanoa. Kunkin sopimusvaltion antamien määräaikaisraporttien perusteella asiantuntijakomitea antaa raportteja, joissa se esittää "**välittömiä toimenpiteitä edellyttäviä suosituksia**" ja "muita suosituksia" siitä, miten alueellisten kielten tai vähemmistökielten suojelemista ja edistämistä kyseisessä valtiossa tulisi parantaa. Arviointiraportin perusteella ministerikomitea antaa lisäsuosituksia kyseiselle osapuolelle,

3. Osapuolen on esitettävä tiedot ainoastaan **välittömiä toimenpiteitä edellyttävien suositusten** toteutumisesta viimeistään kahden ja puolen vuoden kuluttua määräaikaisraportin määräpäivästä.¹ Sen jälkeen asiantuntijakomitea antaa arvionsa näiden suositusten täytäntöönpanosta. Osapuolen on kahden ja puolen vuoden kuluttua tietojen määräpäivästä annettava seuraava määräaikaisraporttinsa, jossa tulee olla yksityiskohtaiset tiedot kaikkien peruskirjan sitoumusten ja kaikkien suositusten täytäntöönpanosta.

4. Suomen edellytettiin esittävän asiantuntijakomitean viidennessä raportissa mainittujen **välittömiä toimenpiteitä edellyttävien suositusten täytäntöönpanoa koskevat tiedot**² 1. maaliskuuta 2020 mennessä. Nämä tiedot toimitettiin 4. maaliskuuta 2020. Tämä **välittömiä toimenpiteitä edellyttävien suositusten täytäntöönpanoa koskeva arviointi** perustuu Suomelta sekä saamen ja ruotsin kielten puhujia edustavilta järjestöiltä saatuihin tietoihin peruskirjan artiklan 16.2 mukaisesti.³ Kysymykseen siitä, miten Suomi on täyttänyt peruskirjan mukaiset velvoitteensa, asiantuntijakomitea viittaa viidenteen raporttiinsa. Asiantuntijakomitea tutkii seuraavassa raportissaan, miten kaikkia vähemmistökieliä koskevat kaikki suositukset on pantu täytäntöön.

5. Välittömiä toimenpiteitä edellyttävien suositusten täytäntöönpanosta antamiensa tietojen yhteydessä Suomen viranomaiset ovat omasta aloitteestaan raportoineet myös ministerikomitean edellisellä valvontakierroksella antamien suositusten täytäntöönpanosta. Asiantuntijakomitea pitää tätä hyvänä käytäntönä ja on tarpeen mukaan hyödyntänyt näitä lisätietoja arvioinnissaan.

6. Asiantuntijakomitea on hyväksynyt tämän arvioinnin 7. lokakuuta 2020.

¹ Ministerikomitean päätösten "*Strengthening the monitoring mechanism of the European Charter for Regional or Minority Languages*" (CM/Del/Dec(2018)1330/10.4e), kappaleen 1.a mukaisesti

² [CM\(2018\)114](#), annettu 22. maaliskuuta 2018

³ Asiantuntijakomitean menettelytapasääntöjen (MIN-LANG(2019)7), säännön 17, kappaleiden 1-6 mukaisesti

Suomen välittömiä toimenpiteitä koskevien suositusten täytäntöönpanon tarkastelu

1. Inarinsaame

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

a. Pyrkii laajentamaan *Giellagáldu*-hanketta yhdessä Norjan ja Ruotsin kanssa

Suomen viranomaisten toimenpiteet suosituksen panemiseksi täytäntöön

7. *Sámi Giellagáldu* -kielikeskus on Suomen, Norjan ja Ruotsin Saamelaiskäräjien yhteishanke. Keskus toimii asiantuntijaelimenä, jonka tehtäviin kuuluvat uuden terminologian ja standardien kehittäminen saamen kieliä varten, antaa neuvoja paikannimistöön liittyvissä seikoissa ja tarjota konsultaatiopalveluita saamen kielten käyttäjille.

8. *Sámi Giellagáldu* -keskuksen rahoitus EU:n Interreg-hankkeen kautta päättyi joulukuussa 2018. Korvatakseen päättyneen EU-rahoituksen Suomen viranomaiset suurensivat Saamelaiskäräjien valtionapua 290 000 eurolla vuonna 2019. Tämä lisärahoitus jatkui vuonna 2020 ja sitä pidetään jatkuvana. Pohjoismaisen saamelaisasioiden virkamiesyhteistyöelimen tekemän keskuksen erilaisia organisoimisvaihtoehtoja koskevan selvityksen pohjalta Saamelaiskäräjät pyrkivät luomaan keskukselle pysyvän rakenteen vuonna 2021.

Asiantuntijakomitean arvio ja tarvittavat jatkotoimenpiteet

9. Asiantuntijakomitea pitää tervetulleena sitä, että keskuksen toiminta voi jatkua Suomen Saamelaiskäräjien saaman pysyvän määrärahan ansiosta EU:n Interreg-hankkeen päättymisestä huolimatta.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

b. Saattaa inarinsaamen edistämiseen käytettävä rahoitus kestäväälle pohjalle

Suomen viranomaisten toimenpiteet suosituksen panemiseksi täytäntöön

10. Vuonna 2019 Suomen viranomaiset suurensivat saamen kielilain täytäntöönpanoon myönnettävää määrärahaa 150 000 euroon (vuoden 2017 120 000 eurosta). Määräraha myönnetään valtion talousarviosta ja se on tarkoitettu kunnille, seurakunnille, paliskunnille ja tietyille yksityisille tahoille lain soveltamisesta aiheutuvien erityisten lisäkustannusten kattamiseksi.

11. Asiantuntijakomitealle antamassaan lausunnossa saamen kielten puhujien edustajat korostivat, että vuosittainen määräraha on edelleen riittämätön ja se pitäisi kaksinkertaistaa 300 000 euroon. Se auttaisi lisäämään saamen kielten puhujien kannustimia työskennellä julkisella sektorilla ja siten parantamaan saamenkielisten palveluiden tarjontaa.

12. Suomen viranomaiset ilmoittivat, että saamen kielilain takaaman vuosittaisen määrärahan lisäksi on monia saamen kieliä edistäviä hankkeita ja ohjelmia. Tällaisia ovat vuonna 2012 julkaistun saamen kielten elvyttämiseen tähtäävän toimenpideohjelman myönnetty rahoitus, edellä mainittu *Sámi Giellagáldu* -kielikeskus, etäopetuksen pilottihankkeet ja pilottihanke saamen kielten opetuksen turvaamiseksi saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Lisäksi viranomaiset tukevat saamelaisten kulttuuri- ja kielipesien ylläpitämistä. Tähän tarkoitukseen myönnetty vuosittainen määräraha on noussut vuoden 2017 900 000 eurosta 1,2 miljoonaan euroon vuonna 2019.

Asiantuntijakomitean arvio ja tarvittavat jatkotoimenpiteet

13. Asiantuntijakomitea pitää tervetulleena saamen kielilain täytäntöönpanon vuosittaisen määrärahan suurentamista ja viranomaisten avustusta saamelaisten kielipesien ylläpitämiseen. Komitea pitää kuitenkin valitettavana sitä, että suurin osa valtion saamen kielten edistämiseen myöntämästä rahoituksesta on edelleen hankepohjaista. Määräaikainen, usein vuosittainen tai kahdeksi vuodeksi kerrallaan myönnettävä määräraha tai rahoitus on hakijalle rasite, joka vie aikaa ja henkilöstöresursseja. Tähän järjestelmään liittyvä epävarmuus vaikuttaa myös haitallisesti tarjottujen palveluiden jatkuvuuteen. Asiantuntijakomitea toistaa suosituksensa, jonka mukaan pitäisi ryhtyä toimenpiteisiin rahoituksen muuttamiseksi pitkäkestoisemmaksi. Lisäksi se kutsuu viranomaisia harkitsemaan menestyneiksi osoittautuneiden hankkeiden, esimerkiksi kielipesien, vakinaistamista.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

c. Ryhtyä toimiin lisätäkseen tietoisuutta inarinsaamen kielestä ja suvaitsevaisuutta sitä kohtaan sekä koulutuksessa että joukkoviestimissä

Suomen viranomaisten toimenpiteet suosituksen täytäntöön panemiseksi

14. Suomen oikeusministeriö suunnittelee aloittavansa vuonna 2020 hankkeen, jonka tavoitteena on parantaa Suomen kieli-ilmapiiiriä, vähentää kieliryhmien välistä vastakkainasettelua ja koota yhteen alan erilaisia yhteiskunnallisia toimijoita. Tietoisuuden lisäämiseen tähtäävät toimet on suunnattu muun muassa kunnallisille viranomaisille sekä lapsille ja nuorille koulutussektorilla, mukaan lukien esiopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa. Kampanjamateriaalia levitetään myös tiedotusvälineiden kautta. Ohjelman budjetti on 40 000 euroa ja sen kohteena ovat kaksi kansalliskieltä sekä muut Suomessa perinteisesti puhutut kielet.

Asiantuntijakomitean arvio ja tarvittavat jatkotoimenpiteet

15. Asiantuntijakomitea pitää myönteisenä kieli-ilmapiiirin parantamiseksi aloitettua hanketta ja erityisesti sitä, että kohderyhmiin kuuluvat lapset ja nuoret, sillä koulutus on tärkeä väline lisäämässä tietoisuutta vähemmistökielistä ja suvaitsevaisuutta niitä kohtaan. Asiantuntijakomitean mukaan ei kuitenkaan ole selvää, mitä toimenpiteitä 40 000 euron budjetilla on tarkoitus rahoittaa ja onko summa riittävä suosituksen merkityksellisen täytäntöönpanon kannalta. Asiantuntijakomitea rohkaisee Suomen viranomaisia arvioimaan hankkeen vaikutusta ja sisällyttämään siitä tietoja seuraavaan määräaikaisraporttiin. Asiantuntijakomitea kuitenkin toistaa suosituksensa siitä, että tällaisten kertaluontoisten hankkeiden lisäksi vähemmistökieliä koskevan tietoisuuden ja suvaitsevaisuuden lisääminen koulutuksen kautta vaatii kokonaisvaltaista lähestymistapaa, johon sisältyvät opettajien koulutus, opettajien koulutus ja opetusmateriaalit.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

d. Ryhtyä toimiin opettajien perustutkintoon tähtäävän koulutuksen ja jatkokoulutuksen vahvistamiseksi, erityisesti inarinsaamen aineenopettajien koulutuksen

Suomen viranomaisten toimenpiteet suosituksen täytäntöön panemiseksi

16. Viranomaisilta saatujen tietojen mukaan inarinsaamen opettajien saatavuus on yleisesti ottaen parantunut julkishallinnon sisäisten tulonsiirtojen sekä opetus- ja kulttuuriministeriön erillisen hankekohtaisen rahoituksen ansiosta. Eriteltynä tietoja inarinsaamen opettajankoulutukseen osallistuvien ja inarinsaamen opettajien määrästä ei vielä ole saatavilla, mutta asiaa koskevan tutkimuksen odotetaan valmistuvan vuoden 2020 lopulla. Yleisesti ottaen viranomaiset myöntävät, että saamenkielisten opettajien, erityisesti saamenkielisten aineenopettajien, saatavuudessa on edelleen haasteita.

17. Joulukuussa 2019 Suomen opetus- ja kulttuuriministeriö nimitti työryhmän, jonka tehtävä on tehdä esityksiä saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen vahvistamiseksi koko maassa. Työryhmän tulee tehdä esityksiä saamenkielisestä esiopetuksesta ja varhaiskasvatuksesta sekä saamelaiden kielipesätoiminnasta, opetus- sekä esiopetus- ja varhaiskasvatushenkilöstön saatavuudesta, saamenkielisen oppimateriaalin saatavuudesta sekä Pohjoismaisen kouluysteistyön vahvistamisesta saamelaisopetuksessa.

18. Lisäksi viranomaiset ovat ilmoittaneet hankkeesta kouluttaa saamea puhuvia aineenopettajia nopealla aikataululla. Hanke on saamen kieliä ja kulttuuria tutkivan ja opettavan *Giellagas*-instituutin, Oulun yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan ja Saamelaisalueen koulutuskeskuksen yhteishanke. Hankkeen puitteissa aloitettiin kaikkien kolmen saamen kielen perus- ja aineopintojen intensiiviopetus Inarissa syksyllä 2019.

19. Kentällä työskentelevälle esiopetus- ja varhaiskasvatushenkilöstölle järjestettiin saamen kielten opetusta. Saamen kielten puhujien edustajat ilmoittivat, että heidän mielestään hanke on onnistunut, mutta saamen kieliä puhuvan esiopetus- ja varhaiskasvatushenkilöstön kouluttamiseen tarvitaan pysyvä ratkaisu.

Asiantuntijakomitean arvio ja tarvittavat jatkotoimenpiteet

20. Asiantuntijakomitea tunnustaa viranomaisten olevan tietoisia siitä, että inarinsaame on Suomessa edelleen vakavasti uhanalainen kieli. Asiantuntijakomitea on tyytyväinen havaitessaan, että inarinsaamen opettajien saatavuus Suomessa on parantunut. Koska Suomen toimenpiteisiin kuuluu inarinsaamenkielisen opetuksen tarjoaminen esiopetuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa, asiantuntijakomitea pitää tervetulleena hanketta kouluttaa aineenopettajia kaikilla kolmella saamen kielellä. Asiantuntijakomitea seuraa mielenkiinnolla hankkeen tuloksia ja kutsuu viranomaisia sisällyttämään seuraavaan määräaikaisraporttiin tiedot inarinsaamen kielellä koulutettujen opettajien määrästä, koulutustasoista ja aineista.

21. Asiantuntijakomitea pitää tervetulleena sitä, että viranomaiset ovat perustaneet saamen kielten opetusta käsittelevän työryhmän, jonka toimialaan kuuluu myös opettajankoulutus, ja odottaa kiinnostuneena valmistuvan tutkimuksen tuloksena saatavia eriteltyjä tietoja. Se kutsuu viranomaisia sisällyttämään tiedot työryhmän ehdottamista toimenpiteistä ja toteutetuista toimenpiteistä seuraavaan määräaikaisraporttiin.

22. Ottaen huomioon viranomaistenkin huomioiman jatkuvan pulan saamen kielen opettajista asiantuntijakomitea pitää valittavana sitä, että valtaosa valtion rahoituksesta opettajien koulutukseen myönnetään edelleen määräaikaisena hankekohtaisena rahoituksena. Asiantuntijakomitean näkemyksen mukaan pitkäkestoinen rahoitus kaikilla näillä alueilla olisi tarpeen tehtyjen toimenpiteiden pysyvyyden turvaamiseksi.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

e. Varmistaa inarinsaamen käyttöä valtion- ja paikallishallinnossa sekä sosiaali- ja terveystaloudissa koskevan lainsäädännön tehokas täytäntöönpano

Suomen viranomaisten toimenpiteet suosituksen panemiseksi täytäntöön

23. Joulukuussa 2019 voimaan tulleen uuden hallitusohjelman mukaan saamen kielten puhujien kielellisten oikeuksien toteutuminen sosiaali- ja terveystaloudien tarjoamisessa turvataan. Sosiaali- ja terveystaloudien tarjoamista saamen kielellä tutkittiin myös yhteistyössä Norjan kanssa toteutetussa tutkimuksessa. Kesän ja syksyn 2019 aikana oikeusministeriö järjesti yhdessä sosiaali- ja terveystaloudien ja Saamelaiskäräjien kanssa vierailuja saamelaiden kotiseutualueen kuntiin keskustellakseen näistä asioista. Saamen kielten puhujien edustajat ilmoittivat asiantuntijakomitealle

antamassaan lausunnossa, että vuosittainen määräraha tällaisten palveluiden tarjoamiseksi saamen kielillä on riittämätön ja että saamen kieliä puhuvista alan ammattilaisista on edelleen pulaa.

24. Vuonna 2019 eduskunnan oikeusasiamies arvioi Kansaneläkelaitoksen palveluiden saatavuutta saamen kielillä. Oikeusasiamiehen arvio oli, että saamen kielilain ja yhdenvertaisuuslain vaatimukset eivät kaikin osin täyty. Esimerkiksi saamenkielisiä puhelinpalveluita tai etäyhteyksiä voi käyttää vain hyvin rajallisen ajan (neljän tuntia viikossa). Lisäksi näitä palveluita tarjotaan vain pohjoissaameksi, ei kaikilla kolmella saamen kielellä niin kuin saamen kielilaisissa edellytetään.

25. Maaliskuussa 2020 oikeusministeriö julkaisi selvityksen, jossa arvioitiin, mitä etuja olisi mahdollisuudesta merkitä useita kieliä väestötietojärjestelmään, jonka pohjalta määräytyy, kummalla virallisella kielellä – suomeksi vai ruotsiksi – peruspalveluita tarjotaan. Selvityksessä esitetyistä kahdesta vaihtoehdosta on parhaillaan meneillään julkinen verkkokuuleminen. Lausunnossaan asiantuntijakomitealle saamen kielten puhujien edustajat sanoivat, että he kannattavat mahdollisuutta merkitä väestötietojärjestelmään useita äidinkieliä.

Asiantuntijakomitean arvio ja tarvittavat jatkotoimenpiteet

26. Asiantuntijakomitea huomioi, että viranomaiset tunnustavat saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen tarjoamisen merkityksen ja ylläpitävät asiaa koskevaa vuoropuhelua saamelaisten edustajien kanssa. Asiantuntijakomitea ymmärtää asiaan liittyvät vaikeudet, mutta pahoittelee kuitenkin sitä, ettei vastauksessa mainita mitään uusista konkreettisista toimenpiteistä ongelmien, kuten saamenkielisten paikallishallinnon sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden ammattilaisten puutteen, korjaamiseksi. Asiantuntijakomitea rohkaisee viranomaisia ryhtymään yhdessä kielten puhujien kanssa käytännöllisiin ja innovatiivisiin käytännön toimenpiteisiin saamenkielisen henkilöstön kouluttamiseksi ja rekrytoimiseksi ja rohkaisee saamenkielisiä käyttämään aktiivisemmin oikeuksiaan. Myös muita toimenpiteitä tarvitaan, jotta voidaan turvata yleisesti käytettävien hallinnollisten tekstien ja lomakkeiden saatavuus ja mahdollisuus saamen kielten käyttöön alue- ja paikallishallinnossa. Näihin toimenpiteisiin lukeutuu viestintään käytettävien sähköisten resurssien mahdollisuuksien tutkiminen.

27. Asiantuntijakomitea seuraa mielenkiinnolla edellä mainitun usean kielen merkitsemisestä väestötietojärjestelmään syntyviä etuja koskevan julkisen verkkokuulemisen tuloksia ja toistaa kantansa, jonka mukaan tämä mahdollisuus olisi tervetullut.

2. Karjala

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

a. Ryhtyä toimiin lisätäkseen tietoisuutta karjalan kielestä ja suvaitsevaisuutta sitä kohtaan sekä kaiken tasoisen koulutuksen yleisessä opetussuunnitelmassa että joukkoviestimissä

28. Suomen oikeusministeriö aikoo käynnistää vuonna 2020 hankkeen kieli-ilmapiirin parantamiseksi Suomessa. Lisätietoja asiasta ja asiantuntijakomitean arvio on nähtävissä kappaleissa 14–15.

3. Pohjoissaame⁴

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

a. Pyrkii laajentamaan *Giellagáldu*-hanketta yhdessä Norjan ja Ruotsin kanssa

29. Tietoja toteutetuista toimenpiteistä ja asiantuntijakomitean arvio on nähtävissä kappaleissa 7–9.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

b. Saattaa pohjoissaamen edistämiseen käytettävä rahoitus kestäväille pohjalle

30. Tietoja toteutetuista toimenpiteistä ja asiantuntijakomitean arvio on nähtävissä kappaleissa 10–13.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

c. Ryhtyä toimiin lisätäkseen tietoisuutta pohjoissaamen kielestä ja suvaitsevaisuutta sitä kohtaan sekä koulutuksessa että joukkoviestimissä

31. Tietoja toteutetuista toimenpiteistä ja asiantuntijakomitean arvio on nähtävissä kappaleissa 14–15.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

d. Ryhtyä toimiin opettajien perustutkintoon tähtäävän koulutuksen ja jatkokoulutuksen vahvistamiseksi, erityisesti pohjoissaamen aineenopettajien koulutuksen

Suomen viranomaisten toimenpiteet suosituksen panemiseksi täytäntöön

32. Eriteltyjä tietoja pohjoissaamen opettajankoulutukseen osallistuvien ja pohjoissaamen opettajien määrästä ei vielä ole saatavilla, mutta asiaa koskevan tutkimuksen odotetaan valmistuvan vuoden 2020 lopulla. Yleisesti ottaen viranomaiset myöntävät, että saamenkielisten opettajien, erityisesti saamen kielen aineenopettajien, saatavuudessa on edelleen haasteita.

33. Lisätietoja toteutetuista toimenpiteistä on kappaleissa 17–19.

Asiantuntijakomitean arvio ja tarvittavat jatkotoimenpiteet

34. Asiantuntijakomitea havaitsee viranomaisten olevan tietoisia siitä, että pohjoissaame on Suomessa edelleen uhanalainen kieli. Koska Suomen toimenpiteisiin kuuluu pohjoissaamenkielisen opetuksen tarjoaminen esiopetuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa, asiantuntijakomitea pitää tervetulleena hanketta kouluttaa saamenkielisiä aineenopettajia kaikilla kolmella saamen kielellä. Asiantuntijakomitea seuraa mielenkiinnolla hankkeen tuloksia ja kutsuu viranomaisia sisällyttämään seuraavaan määräaikaisraporttiin tiedot koulutettujen pohjoissaamenkielisten opettajien määrästä, koulutustasoista ja aineista.

35. Asiantuntijakomitean muita päätelmiä on nähtävissä kappaleissa 21–22.

⁴ Suositukset, jotka ovat yhteisiä kaikille kolmelle saame kielelle ja joiden täytäntöön panemisesta ei ole saatavissa eriteltyjä tietoja, on merkitty ristiviittauksin.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

e. Varmistaa pohjoissaamen käyttöä valtion- ja paikallishallinnossa sekä sosiaali- ja terveystalveissa koskevan lainsäädännön tehokas täytäntöönpano

Suomen viranomaisten toimenpiteet suosituksen täytäntöön panemiseksi

36. Tietoja toteutetuista toimenpiteistä ja asiantuntijakomitean arvio on nähtävissä kappaleissa 23–27.

4. Romanikieli

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

a. Hyväksyä romanikielen elvyttämisohjelma

Suomen viranomaisten toimenpiteet suosituksen täytäntöön panemiseksi

37. Suomessa hyväksyttiin uusi kansallinen romanipoliittinen toimintaohjelma vuosille 2018–2022. Yksi siihen kuuluvista toimenpiteistä on romanikielen kansallisen elvytysohjelman kehittäminen. Asiantuntijaryhmä on perustettu ja se aloittaa työnsä tänä syksynä. Elvytysohjelman on määrä valmistua vuoteen 2021 mennessä.

Asiantuntijakomitean arvio ja tarvittavat jatkotoimenpiteet

38. Asiantuntijakomitea pitää tervetulleena sitä, että uudessa romanipoliittisessa toimintaohjelmassa suunnitellaan romanikielen kansallista elvytysohjelmaa, ja rohkaisee viranomaisia lisäämään tämän osalta tiedot saavutetusta kehityksestä seuraavaan määräaikaissäraporttiin.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

b. Kehittää ja ottaa käyttöön yhteistyössä kielen puhujien kanssa kestävä ja riittävä malli romanikieliseksi ja romanikielen opetukseksi

Suomen viranomaisten toimenpiteet suosituksen täytäntöön panemiseksi

39. Vuosien 2018–2022 kansallisen romanipoliittisen ohjelman tavoitteena on tuottaa monenlaista opetusmateriaalia romanikielen opetukseen, mukaan lukien sähköinen materiaali, oppimispelit ja audiovisuaaliset resurssit. Lisäksi kansalliseen ohjelmaan sisältyy romanikielen etäopetuksen luominen, jotta romanikielen opetusta voidaan laajentaa kouluihin, joissa ei ole romaninkielistä opettajaa.

Asiantuntijakomitean arvio ja tarvittavat jatkotoimenpiteet

40. Asiantuntijakomitea pitää tervetulleina kansallisen ohjelman romanikielen opettamiseen liittyviä toimenpiteitä. Asiantuntijakomitean mukaan opetusmateriaalien laatiminen ja etäopetusmoduulit ovat tärkeitä toimenpiteitä nykyisten puutteiden korjaamiseksi. Suomen viranomaisia rohkaistaan kuitenkin varmistamaan, ettei eri toimenpiteitä toteuteta erillisinä, vaan ne ovat osa laaja-alaista ja kestävästä romanikielistä ja/tai romanikielen opetusmallia. Tämä edellyttää opetussuunnitelman laatimista, opettajankoulutusta ja pilottikouluja sekä toimenpiteistä tiedottamista vanhemmille.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

c. Ryhtyä toimiin romanikielen opettajakoulutuksen vahvistamiseksi

Suomen viranomaisten toimenpiteet suosituksen panemiseksi täytäntöön

41. Kansalliseen romanipoliittiseen ohjelmaan sisältyy myös Helsingin yliopiston romanikielen ja -kulttuurin koulutusohjelman laajentaminen. Nykyiset perus- ja aineopinnot antavat jo pätevyyden opettaa romanikieltä ja -kulttuuria kouluissa, mutta niiden lisäksi suunnitelmissa on syventävien opintojen opinto-ohjelman laatiminen. Tätä ei ole toistaiseksi toteutettu.

Asiantuntijakomitean arvio ja tarvittavat jatkotoimenpiteet

42. Asiantuntijakomitea pitää myönteisenä koulutusohjelman laajentamista syventäviin opintoihin, mutta ei ole vakuuttunut siitä, että tämä toimenpide yksinään parantaa romanikielen opettajien saatavuutta Suomessa, sillä jo nykyiset perus- ja aineopinnot riittävät pätevyteen. Suomen viranomaisia rohkaistaan jatkamaan panostuksia opiskelijoiden houkuttelemiseksi osallistumaan romanikielen ja -kulttuurin koulutusohjelmaan ja valitsemaan romanikielen opetuksen ammatikseen.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

d. Ryhtyä toimiin lisätäkseen tietoisuutta romanikielestä ja suvaitsevaisuutta sitä kohtaan sekä koulutuksessa että joukkoviestimissä

43. Suomen oikeusministeriö aikoo käynnistää vuonna 2020 hankkeen kieli-ilmapiiirin parantamiseksi Suomessa. Lisätietoja asiasta ja asiantuntijakomitean arvio on nähtävissä kappaleissa 14–15.

5. Venäjä

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

a. Ryhtyä toimiin lisätäkseen tietoisuutta venäjän kielestä ja suvaitsevaisuutta sitä kohtaan sekä kaiken tasoisen koulutuksen yleisessä opetussuunnitelmassa että joukkoviestimissä

44. Suomen oikeusministeriö aikoo käynnistää vuonna 2020 hankkeen kieli-ilmapiiirin parantamiseksi Suomessa. Lisätietoja asiasta ja asiantuntijakomitean arvio on nähtävissä kappaleissa 14–15.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

b. Kehittää yhteistyössä kielen puhujien kanssa riittäviä malleja venäjänkieliseksi ja venäjän kielen opetuksi alueellisena vähemmistökielenä

Suomen viranomaisten toimenpiteet suosituksen täytäntöön panemiseksi

45. Tämä suositus ei ole aiheuttanut mitään toimenpiteitä.

Asiantuntijakomitean arvio ja tarvittavat jatkotoimenpiteet

46. Asiantuntijakomitea pitää valitettavana, ettei mihinkään toimenpiteisiin ole ryhdytty venäjänkielisen ja/tai venäjän kielen opetusmallien kehittämiseksi. Se toistaa suosituksensa keskustella venäjän kielen puhujien edustajien kanssa siitä, miten venäjänkielisen ja/tai venäjän kielen opetus vähemmistökielenä pitäisi järjestää Suomessa.

6. Koltansaame⁵

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

a. Pyrkii laajentamaan *Giellagáldu*-hanketta yhdessä Norjan ja Ruotsin kanssa

47. Tietoja toteutetuista toimenpiteistä ja asiantuntijakomitean arvio on nähtävissä kappaleissa 7–9.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

b. Saattaa koltansaamen edistämiseen käytettävä rahoitus kestäväille pohjalle

48. Tietoja toteutetuista toimenpiteistä ja asiantuntijakomitean arvio on nähtävissä kappaleissa 10–13.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

c. Ryhtyä toimiin lisätäkseen tietoisuutta koltansaamen kielestä ja suvaitsevaisuutta sitä kohtaan sekä koulutuksessa että joukkoviestimissä

49. Tietoja toteutetuista toimenpiteistä ja asiantuntijakomitean arvio on nähtävissä kappaleissa 14–15.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

d. Ryhtyä toimiin opettajien perustutkintoon tähtäävän koulutuksen ja jatkokoulutuksen vahvistamiseksi, erityisesti koltansaamen aineenopettajien koulutuksen

Suomen viranomaisten toimenpiteet suosituksen panemiseksi täytäntöön

50. Eriteltyjä tietoja koltansaamen opettajankoulutukseen osallistuvien ja koltansaamen opettajien määristä ei vielä ole saatavilla, mutta asiaa koskevan tutkimuksen odotetaan valmistuvan vuoden 2020 lopulla. Viranomaiset ilmoittavat, ettei opetustoimeen ole toistaiseksi palkattu yhtäkään pätevää koltansaamenkielistä opettajaa.

51. Vuonna 2019 tuli mahdolliseksi valita koltansaame pääaineeksi Oulun yliopiston *Giellagas*-instituutissa.

52. Tietoja toteutetuista toimenpiteistä on kappaleissa 17–19.

⁵ Suositukset, jotka ovat yhteisiä kaikille kolmelle saamen kielelle ja joiden täytäntöön panemisesta ei ole saatavissa eriteltyjä tietoja, on merkitty ristiviittauksin.

Asiantuntijakomitean arvio ja tarvittavat jatkotoimenpiteet

53. Asiantuntijakomitea havaitsee viranomaisten olevan tietoisia siitä, että koltansaame on Suomessa edelleen vakavasti uhanalainen kieli. Koska Suomen toimenpiteisiin kuuluu koltansaamenkielisen opetuksen tarjoaminen esiopetuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa, asiantuntijakomitea pitää tervetulleena hanketta kouluttaa saamenkielisiä aineenopettajia kaikilla kolmella saamen kielellä. Asiantuntijakomitea seuraa mielenkiinnolla hankkeen tuloksia ja kutsuu viranomaisia sisällyttämään seuraavaan määräaikaisraporttiin tiedot koulutettujen koltansaamenkielisten opettajien määristä, koulutustasoista ja aineista.

54. Asiantuntijakomitea pitää valitettavana sitä, että koltansaamen opettajista on edelleen vakava puute. Koltansaamen pääaineopintojen aloittaminen Oulun yliopistossa on tervetullut asia.

55. Asiantuntijakomitean muita päätelmiä on nähtävissä kappaleissa 21–22.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

e. Varmistaa koltansaamen käyttöä valtion- ja paikallishallinnossa sekä sosiaali- ja terveystalveissa koskevan lainsäädännön tehokas täytäntöönpano

56. Tietoja toteutetuista toimenpiteistä ja asiantuntijakomitean arvio on nähtävissä kappaleissa 23–27.

7. Ruotsi

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

a. Varmistaa ruotsin kielen puhujien oikeuksien säilyminen käytännössä hallinnonuudistuksen yhteydessä.

57. Kesäkuussa 2020 Suomen hallitus julkaisi esityksensä sosiaali- ja terveystalveiden uudistukseen (Sote) liittyvästä uuden hallintorakenteen perustamisesta lausuntokierrosta varten. Esityksen mukaan vastuu sosiaali- ja terveystalveista siirretään 21 perustettavalle maakunnalle nykyisten lähes 300 kunnan sijaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskeva lakiehdotus sisältää määräyksiä kaksikielisten kuntien velvollisuudesta sopia ruotsinkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen tarjoamista koskevasta yhteistyöstä ja työnjaosta perustamalla sitä varten jokaiseen kaksikieliseen maakuntaan kansalliskielilautakunta.⁶

58. Ruotsin kielen puhujien edustajat ilmoittivat asiantuntijakomitealle, että he pitävät uudistusta kielellisten oikeuksiensa kannalta pääsääntöisesti tyydyttävänä, mutta myös odottavat joitakin haasteita. He myöntävät, että suurilla palveluntarjoajilla on pääsääntöisesti paremmat mahdollisuudet tarjota palveluita ruotsin kielellä, mutta he ovat huolissaan siitä, että ruotsinkielisten pienempi osuus uusissa maakunnissa vähentää heidän mahdollisuuksiaan vaikuttaa julkiseen päätöksentekoon. Lisäksi ruotsinkieliset korostivat tarvetta tarjota tietyille haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille ruotsinkielisiä palveluita, kuten vammaispalveluita ja mielenterveyspalveluita.

⁶ Suomen hallitus (15.6.2020), "[Sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevat hallituksen lakiluonnokset lausuntokierrokselle](#)" (lehdistötiedote).

Asiantuntijakomitean arvio ja tarvittavat jatkotoimenpiteet

59. Asiantuntijakomitea esittää huomionaan, että sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskeva lakiehdotus vaikuttaisi pääsääntöisesti täyttävän ruotsin kielten puhujien odotukset. Asiantuntijakomitea katsoo, että lakiesityksessä mainittu maakuntien välisen yhteistyön velvoite on välttämätön palveluiden tarjoamiseksi ruotsin kielellä. Asiantuntijakomitea huomioi mielenkiinnolla ehdotuksen uusien kansalliskielilautakuntien perustamisesta kaksikielisiin maakuntiin. Näille uusille elimille tulisi varata riittävät budjettivarat ja päätöksentekovalta, jotta ne voivat kompensoida ruotsinkielisen väestönosan osuuden pienenemisen uusissa maakunnissa peruskirjan 7.1b artiklan mukaisesti.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

b. Ryhtyä toimiin lisätäkseen suuren yleisön suvaitsevaisuutta ruotsin kieltä kohtaan

60. Suomen oikeusministeriö aikoo käynnistää vuonna 2020 hankkeen kieli-ilmapiirin parantamiseksi Suomessa. Lisätietoja asiasta ja asiantuntijakomitean arvio on nähtävissä kappaleissa 14–15.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

c. Turvata ruotsin kielen käyttö alue- ja paikallisviranomaisten kanssa asioinnissa

Suomen viranomaisten toimenpiteet suosituksen panemiseksi täytäntöön

61. Vuonna 2020 alkavaan oikeusministeriön kieli-ilmapiirin kehittämishankkeeseen kuuluu paikallisten viranomaisten valistaminen kielellisistä oikeuksista. Tarkoituksena on tuottaa kielellisiä oikeuksia koskevaa koulutusmateriaalia paikallisviranomaisille. Lisäksi oikeusministeriö aikoo yhdessä Kuntaliiton kanssa edistää kielellisiä oikeuksia paikallisella tasolla.

Asiantuntijakomitean arvio ja tarvittavat jatkotoimenpiteet

62. Asiantuntijakomitea huomioi, että kieli-ilmapiirin kehittämishankkeen kohteena ovat myös paikallisviranomaiset, ja odottaa mielenkiinnolla kielellisiä oikeuksia koskevan koulutusmateriaalin kehittämistä. Asiantuntijakomitea pitää kuitenkin valitettavana sitä, ettei vastauksessa mainita mitään uusia käytännön toimenpiteitä ratkaisuksi ongelmiin, esimerkiksi ruotsia puhuvien työntekijöiden vähäiseen määrään alue- ja paikallishallinnossa erityisesti alueilla, joissa ruotsinkielisen väestön osuus on pieni. Sen vuoksi asiantuntijakomitea toistaa suosituksensa turvata ruotsinkielisille mahdollisuus asioida omalla kielellään alueellisten ja paikallisten viranomaisten kanssa.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

d. Varmistaa ruotsin kielen todellinen ja tehokas käyttö sosiaali- ja terveydenhuollon laitoksissa

Suomen viranomaisten toimenpiteet suosituksen panemiseksi täytäntöön

63. Ruotsikielisten sosiaali- ja terveyspalveluiden turvaaminen on mainittu joulukuussa 2019 voimaan tulleessa uudessa hallitusohjelmassa. Lisäksi ohjelmassa mainitaan, että ruotsinkielisten vammaispalvelut turvataan. Sosiaali- ja terveyspalvelujen tarjoamista selvitettiin myös Uudellamaalla asiakaskyselyssä vuonna 2018, ja siinä kävi ilmi, että ruotsinkielisten terveys- ja sosiaalipalvelujen kannalta tilanne on erityisen huono pääkaupunkiseudun kaksikielisissä kunnissa.

64. Ruotsin kielen puhujien edustajat ilmoittivat olevansa yleisesti ottaen tyytyväisiä uuteen hallitusohjelmaan ja kiittivät erityisesti ruotsinkielisten vammaispalveluiden turvaamista. He kuitenkin pitivät

valitettavana sitä, ettei vastaavaa ilmoitusta ole annettu muun tyyppisistä haavoittuvista ryhmistä, esimerkiksi mielenterveyspalveluiden käyttäjistä.

65. Hallitusohjelman mukaisesti myönnettiin 600 000 euron määräraha kauan odotettuun Käypä hoito -suositusten kääntämiseen ruotsiksi. Käännöstyö alkoi vuonna 2020 ja sen odotetaan kestävän useita vuosia. Lisäksi Pelastusopisto aloitti vuonna 2018 alueellisen ruotsia puhuvien (kaksikielisten) hätäkeskuspäivystäjien kouluttamisen 18 kuukautta kestäväällä koulutuksella. Asiantuntijakomitealle toimitetussa lausunnossaan ruotsin kielen puhujien edustajat mainitsivat koulutuksen olleen menestyksekkäs, mutta toistivat kantanaan, että vastaavaa koulutusta pitäisi tarjota myös Etelä-Suomessa.

66. Viranomaiset ilmoittivat, että vuonna 2019 eduskunnan oikeusasiamies vastaanotti noin 20 terveys- ja sosiaalipalveluiden kieliongelmiin liittyvää valitusta, joista hän puuttui neljään ruotsia koskevaan tapaukseen. Tapaukset liittyivät ruotsin kielen käyttöön vastauksessa, joka koskee potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain nojalla tehtyä valitusta, ruotsinkielisen hätäkeskuspalvelun saatavuuteen, sosiaalitoimiston ruotsinkielisten palveluiden saatavuuteen ja kaksikielisen sairaalan terveysaseman kaksikieliseen nimeämiseen.

67. Maaliskuussa 2020 oikeusministeriö julkaisi selvityksen, jossa arvioitiin, mitä etuja olisi mahdollisuudesta merkitä useita kieliä väestötietojärjestelmään, jonka pohjalta määräytyy, kummalla virallisella kielellä – suomeksi vai ruotsiksi – peruspalveluita tarjotaan. Selvityksessä esitettyjen kahden vaihtoehdon julkinen verkkokuuleminen päättyi 31.5.2020 ja oikeusministeriö käy parhaillaan läpi sen tuloksia.

Asiantuntijakomitean arvio ja tarvittavat jatkotoimenpiteet

68. Asiantuntijakomitea pitää tervetulleena sitä, että viranomaiset tunnistavat ruotsinkielisten terveys- ja sosiaalipalveluiden merkityksen ja asiasta on aloitettu tutkimuksia näyttöön perustuvan päätöksenteon tueksi. Lisäksi asiantuntijakomitea pitää tervetulleena konkreettisia ruotsin kieltä koskevia toimenpiteitä, kuten Käypä hoito -suositusten kääntämistä ja hätäkeskuspäivystäjien kouluttamista.

69. Suomen viranomaisten tulisi jatkaa konkreettisten toimenpiteiden toteuttamista, esimerkiksi kohdennettua rekrytointia ja kielikoulutusta, ruotsin kielen toimivan käytön varmistamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollon laitoksissa erityisesti ongelmallisiksi tiedetyillä alueilla, kuten pääkaupunkiseudulla.

70. Asiantuntijakomitea seuraa mielenkiinnolla edellä mainitun väestötietojärjestelmän uudistamista koskevan ehdotuksen julkisen kuulemisen tuloksia ja toistaa kantansa, jonka mukaan tämä mahdollisuus olisi tervetullut.

8. Tataari

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

a. Ryhtyä toimiin lisätäkseen tietoisuutta tataarin kielestä ja suvaitsevaisuutta sitä kohtaan sekä kaiken tasoisen koulutuksen yleisessä opetussuunnitelmassa että joukkoviestimissä

71. Suomen oikeusministeriö aikoo käynnistää vuonna 2020 hankkeen kieli-ilmapiirin parantamiseksi Suomessa. Lisätietoja asiasta ja asiantuntijakomitean arvio on nähtävissä kappaleissa 14–15.

9. Jiddiř

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

a. Ryhtyä päättäväisiin toimiin jiddiřin edistämiseksi

Suomen viranomaisten toimenpiteet suosituksen panemiseksi täytäntöön

72. Tämä suositus ei ole aiheuttanut mitään toimenpiteitä.

Asiantuntijakomitean arvio ja tarvittavat jatkotoimenpiteet

73. Asiantuntijakomitea pitää valitettavana, ettei mihinkään toimenpiteisiin ole ryhdytty jiddiřin edistämiseksi. Koska jiddiřin kieli on Suomessa erittäin uhanalainen ja se on vaarassa kadota Suomesta, asiantuntijakomitea toistaa suosituksensa ryhtyä päättäväisiin toimiin jiddiřin edistämiseksi. Ensimmäisenä toimenpiteenä viranomaisten tulisi selvittää yhteistyössä kielen käyttäjien kanssa, millä elämänoilla jiddiřin käyttöä voisi edistää, ja ryhtyä aktiivisiin toimenpiteisiin sen käytön edistämiseksi näillä aloilla.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

b. Kehittää keinoja edistää jiddiřin kielen opetusta, sillä kieli on vaarassa kadota Suomesta täysin

Suomen viranomaisten toimenpiteet suosituksen panemiseksi täytäntöön

74. Tämä suositus ei ole aiheuttanut mitään toimenpiteitä.

Asiantuntijakomitean arvio ja tarvittavat jatkotoimenpiteet

75. Asiantuntijakomitea pitää valitettavana, ettei mihinkään toimenpiteisiin ole ryhdytty jiddiřin kielen opetuksen edistämiseksi. Asiantuntijakomitean huomioiden mukaan jiddiř on Suomessa hyvin uhanalainen ja katoaa täysin, jollei sen turvaamiseksi ryhdytä päättäväisiin toimiin. Sen vuoksi asiantuntijakomitea toistaa aiemman suosituksensa ja ehdottaa, että viranomaiset pyrkivät oma-aloitteisesti lähestymään kieltä puhuvia ja selvittämään keinoja sen panemiseksi täytäntöön.

Välittömiä toimenpiteitä edellyttävä suositus

c. Ryhtyä toimiin lisätäkseen tietoisuutta jiddiřin asemasta vähemmistökielenä

Suomen viranomaisten toimenpiteet suosituksen panemiseksi täytäntöön

76. Tämä suositus ei ole aiheuttanut mitään toimenpiteitä.

Asiantuntijakomitean arvio ja tarvittavat jatkotoimenpiteet

77. Asiantuntijakomitea pitää valitettavana, ettei mihinkään toimenpiteisiin ole ryhdytty jiddiřin asemaa vähemmistökielenä koskevan tietoisuuden lisäämiseksi. Asiantuntijakomitea toistaa aiemman suosituksensa ja muistuttaa, että Suomen viranomaisten tulisi edistää tietämystä jiddiřin asemasta vähemmistökielenä erityisesti koulutuksen ja tiedotusvälineiden kautta.

Tiedonanto Euroopan neuvoston ministerikomitealle

Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan asiantuntijakomitea antaa tunnustusta Suomen viranomaisten pyrkimykselle noudattaa peruskirjan asettamia velvoitteita, mutta on viidennessä raportissaan (CM(2018)114) antanut "välittömiä toimenpiteitä edellyttäviä suosituksia" ja "muita suosituksia" alueellisten kielten tai vähemmistökielten suojelemisesta ja edistämisestä.

Ministerikomitean 28. marraskuuta 2018 antaman päätöksen (CM/Del/Dec(2018)1330/10.4e) mukaisesti Suomen piti esittää välittömiä toimenpiteitä edellyttävien suositusten täytäntöönpanoa koskevat tiedot, joihin sisältyvät ensisijaiset toimenpiteet, joihin sopimusvaltion tulisi ryhtyä. Suomi esitti nämä tiedot 4. maaliskuuta 2020. Tässä arvioinnissaan asiantuntijakomitea on tarkastellut näiden suositusten täytäntöönpanoa.

Menettelytapasääntöjensä mukaisesti asiantuntijakomitea pyytää ministerikomiteaa:

1. huomioimaan asiantuntijakomitean tekemän arvioinnin Suomelle tehtyjen välittömiä toimenpiteitä edellyttävien suositusten täytäntöönpanosta ja pyytämään Suomen viranomaisia antamaan sen tiedoksi toimivaltaisille viranomaisille ja asiaankuuluville sidosryhmille;
2. toistamaan suosituksensa CM/RecChL(2018)5 ja pyytämään Suomen viranomaisia esittämään seuraavan määräaikaisraporttinsa vaaditussa muodossa 1. maaliskuuta 2023 mennessä.